

Referat wygłoszony w dniu 26 stycznia 2026 r. na posiedzeniu Komisji Orientalistycznej Oddziału PAN w Krakowie

Mgr Hubert Chlebek

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

Szkoła doktorska

e-mail: chlebhupert@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3240-3325>

Polacy i Anglicy wobec antycznej i bizantyjskiej kultury materialnej na terenie Turcji w I poł. XVII w.

Referat analizuje porównawczo, w jaki sposób Polacy oraz Anglicy postrzegali materialne dziedzictwo starożytne i bizantyjskie na obszarze Imperium Osmańskiego, ze szczególnym uwzględnieniem Konstantynopola. Grupę badawczą stanowią dyplomaci, członkowie ich orszaku oraz podróżnicy, którzy w omawianym okresie odwiedzili Konstantynopol. Punktem wyjścia jest porównawcza analiza terminologii stosowanej w opisach zabytków, umożliwiającą odtworzenie sposobów periodyzowania przeszłości przez polskich i angielskich autorów. Druga część referatu poświęcona jest kolekcjonerskiemu i antykwarycznemu podejściu do dziedzictwa antycznego, szczególnie silnie reprezentowanemu wśród Anglików. Trzecia część koncentruje się na praktykach zwiedzania Konstantynopola oraz porównawcze studium przypadku recepcji kultury materialnej na przykładzie dawnego kościoła Hagia Sophia. Ostatnia część dotyczy ocen roli Turków w niszczeniu bądź zachowywaniu dziedzictwa omawianych kultur. Rewizji poddany zostaje obraz Osmanów jako „barbarzyńców” nie przejawiających żadnego zainteresowania ani dbałości o zachowanie dziedzictwa poprzednich epok.

Literatura

- Abramowicz, A. (1983) *Dzieje zainteresowań starożytnych w Polsce. Cz. 1, Od średniowiecza po czasy saskie i świat oświecenia*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Axer, J. (2004) ‘Łacina jako drugi język narodu szlacheckiego Rzeczypospolitej’, w: Axer J. (red.) *Łacina jako język elit*, Warszawa: Wydawnictwo DIG.
- Baranowski, B. (1950) *Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku*, Łódź: Drukarnia Wydawnictwa Prasa Wojkowska.

- Bargrave, T. (1999) *The Travel Diary of Robert Bargrave 1647-1656*, wyd. Brennan. M. G, London: The Hakluyt Society.
- Blount, H. (1637) *A Voyage into the Levant*, London.
- Boyar, E., Fleet, K. (2010) *A Social History of Ottoman Istanbul*, Cambridge–New York–Melbourne: Cambridge University Press.
- Chew, S. C. (1937) *The Crescent and the Rose: Islam and England during the Renaissance*, New York: Oxford University Press.
- Chrzanowski, T. (1988) *Wędrówki po Sarmacji europejskiej: eseje o sztuce i kulturze staropolskiej*, Kraków: Znak.
- Conley, T. (1994) *Byzantine Culture in Renaissance and Baroque Poland*, Warszawa: OBTA.
- Cormack, R. (2018) *Byzantine Art*, Oxford; Oxford University Press.
- İnalçık, H. (1969/1970) 'The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Istanbul and the Byzantine Buildings of the City', *Dumbarton Oaks Papers*, t. 23/24, s. 229-249.
- Kafescioglu, C. (2009) *Constantinopolis/Istanbul: Cultural Encounter, Imperial Vision, and the Construction of the Ottoman Capital*, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- Kalinowski, L. (1995) 'Antyk w dziejach sztuki polskiej', w: Rabińska, A. (red.) 'Tradycje antyczne w kulturze europejskiej – perspektywa polska', Warszawa: Uniwersytet Warszawski.
- Kebłusek, M. (2011) 'The Embassy of Art: Diplomats as Cultural Brokers', w: Kebłusek M., Noldus B. V. (red.) *Double Agents. Cultural and Political Brokerage in Early Modern Europe*, Leiden–Boston: Brill, s. 11–14.
- Knopek, J. (1997) *Polacy w Grecji. Historia i współczesność*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy.
- Krzywy, R. (2013) *Wędrówki z Mnemozyne. Studia o topice dawnego podróżopisarstwa*, Nowy Sącz: Drukarnia Kwadrat.
- Kuszewicz, S. K. (1645) *Narratio legationis Zbaravianae et rerum apud Otthomanos anno 1622 gestarum*, Gdańsk.
- Lithgow, W. (1906) *The Totall Discourse of The Rare Adventures and Painfull Peregrinations*, Glasgow: James MacLehose and Sons.
- Mango, C. (2000) 'The Triumphal Way of Constantinople and the Golden Gate', *Dumbarton Oaks Papers*, t. 54, s. 173-188.
- Michaelis, A. (1882) *Ancient Marbles in Great Britain*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Mikocki T. (1990) *Najstarsze kolekcje starożytności w Polsce: (lata 1750-1830)*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Mitsi, E. (2017) *Greece in Early English Travel Writing, 1596–1682*, Athens: Springer.
- Moryson, F. (1907) *The Itinerary of Fynes Moryson. In Four Volumes*, t. 2, Glasgow: James MacLehose and Son.
- Müller-Wiener, W. (1977) *Bildlexikon zur Topographie Istanbuls: Byzantion, Konstantinupolis, Istanbul bis zum Beginn des 17. Jahrhunderts*, Tübingen: Wasmuth.
- Mundy, P. (1907) *The Travels of Peter Mundy in Europe and Asia, 1606-1667*, Vol. 1, wyd. Carnac Temple. R, Cambridge: The Hakluyt Society.
- Negotiations of Sir Thomas Roe in His Embassy to the Ottoman Porte (1740)*, wyd. S. Richardson, London.
- Niewöhner, P. (2010) 'St. Benoît in Galata: der byzantinische Ursprungsbau', *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts*, t. 125, s. 155-237.
- Otwinowski, E. (2024) *Wypisanie drogi tureckiej*, wyd. Flis E. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa.
- Podróż do Turcji (1875)*, w: *Z podróży Oświęcima: Turcja, Francja, Niemcy, Włochy*, wyd. P. K. Kantecki, Lwów.
- Prejs, M. (1999) *Egzotyzm w literaturze staropolskiej. Wybrane problemy*, Warszawa: Wydział Polonistyki. Instytut Literatury Polskiej.
- Prejs, M. (2003) 'Fascynacje Orientem', w: Bem-Wiśniewska E. (red.) *Barok polski wobec Europy. Kierunki dialogu*, Warszawa: Anta.
- Sandys, G. (1621) *A Relation of a Journey*, London.
- Schwoebel, R. (1969) *The Shadow of the Crescent: The Renaissance Image of the Turk (1453–1517)*, New York: St. Martin's Press.
- Spinka, M. (1936) 'Acquisition of the Codex Alexandrinus by England', *The Journal of Religion*, t. 16, nr 1, s. 10-29.
- Tazbir, J. (1974) 'Synkretyzm a kultura sarmacka', *Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja*, nr 4 (16), s. 43-57.
- Tazbir, J. (1992) 'Polski barok wobec średniowiecza: między wzorcem a naganą', *Analecta*, t. 1, s. 7-27.
- Trzy relacje z polskich podróży na wschód muzułmański w pierwszej połowie XVII wieku*, wyd. A. Walaszek, Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Twardowski, S. (2000) *Przeważna legacja Krzysztofa Zbaraskiego od Zygmunta III do sultana Mustafy*, wyd. Krzywy. R. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN. Stowarzyszenie Pro Cultura Litteraria.
- Vickers, M. (2006) *The Arundel and Pomfret Marbles in Oxford*, Oxford: Oxford University Press.
- Wielka legacja Wojciecha Miaskowskiego do Turcji w 1640 r. (1985)*, oprac. A. Przyboś, Warszawa–Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.